

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Lisa Bengtsson

Om delikatessjäv och resning

Särskilt om möjligheterna att väcka talan till men för den tilltalade

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin: VT23

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR.....	5
1 INLEDNING.....	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Metod och material	9
1.4 Avgränsningar.....	11
1.5 Disposition.....	12
2 REGLERING GÄLLANDE DOMARJÄV	14
2.1 EKMR.....	14
2.1.1 Domarjäv enligt EKMR.....	14
2.2 Domarjäv enligt svensk lagstiftning.....	15
2.2.1 Jävsbestämmelser	15
2.2.2 Syftet med jävsbestämmelserna.....	16
2.2.3 Föra talan om jäv	18
3 RESNINGSTALAN PÅ GRUND AV DOMARJÄV.....	20
3.1 Resning.....	20
3.1.1 Resningsmöjligheter till fördel för den tilltalade.....	20
3.1.2 Resningsmöjligheter till men för den tilltalade	21
4 DOMENS NEGATIVA RÄTTSKRAFT.....	23
4.1.1 Principen om domens orubblighet.....	23
5 ANALYS.....	25
5.1 Reglering gällande delikatessjäv	25
5.2 Resningstalan till men för den tilltalade på grund av domarjäv	27
6 SLUTSATS	30
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	31

Summary

Sweden is a state governed by the rule of law, and is based on many different principles in order to ensure a functioning justice system. An important principle is that the rulings from the courts should be adamant, also known as the principle of firmness. The ruling of the court shall stand when it has gained legal force and this is also known as the negative legal force of a judgment. The human rights incorporated through the ECHR into Swedish law also have an important place in the legislation, not only when it comes to writing new laws but also when it comes to practical application of the law and also the ruling of the courts. One of the human rights that this essay focuses on is the right for every individual to have a fair trial before an impartial and independent court according to art 6.1 ECHR. There is a lot that must be achieved for a court to be considered impartial and independent, but an important element is that a judge should not unfairly prejudice or give a party an advantage. In other words, a judge must not be considered to be challengeable in relation to the parties in the case.

It is important for the judiciary that our society and citizens have trust in the authority and that the willingness to follow the decisions and judgments handed down by the courts does not sway. In order to maintain this trust, it is part of a judge's work to be accountable for their decisions in a case or ruling judgment and also not expose the parties to a possible challengeable situation. What constitutes a possible challengeable situation between judges and possible parties is not always black or white. There is a gray area that is difficult to navigate and judges usually choose to take the safe side before the uncertain. As it is the assessment of an objective observer that the basis of whether or not a judge can be considered challengeable, it is not always that a judge announces a potential challengeable situation, many times because the judge themselves does not consider that such a situation exists.

As the judgment's negative legal force and the principle of firmness is so strong in Sweden, a safety valve is needed in cases where a possible chal-

challengeable situation occurred, the judgment has gained legal force and the principle of firmness has come into effect. It is in these cases that we have the possibility to apply for relief for a substantive defect, a review, which is an extraordinary remedy. The possibilities to apply for a review in favor of the accused versus a review against the accused vary and the difference relies on the principle of legal certainty that it is better to acquit ten guilty than to convict one innocent. Today, it is not possible to request a review against the accused when there is a possible challengeable situation, this is only possible in favor of the accused. The justification for the purpose of the law is that it is not humane that a person found not guilty should constantly live in fear that a case may be retried after it has been decided, nor is it considered to be economically advantageous. Today if a judge possibly has been challengeable and it is discovered after a judgment has become legally binding, a prosecutor has no opportunity to request a review. The lack of this type of opportunity for the prosecutor shows that there has been a great focus on the defendant and not on crime victims during the legislative process. The legislation also shows shortcomings in the enforcement of the principle of equality after the delivery of a legally binding judgement.

Sammanfattning

Sverige är en rättsstat som bygger på många olika principer för att kunna försäkra ett fungerande rättsväsende. En viktig sådan är principen om domens orubblighet. De domar som en domstol meddelar ska stå fast när dessa vunnit laga kraft, vilket kallas för en doms negativa rättskraft. Vidare har de mänskliga rättigheterna som inkorporerats i svensk lagstiftning genom EKMR en stor plats vid lagstiftningen. EKMR ska även beaktas när lagen tillämpas i praktiken samt när domar meddelas. En av de mänskliga rättigheterna som denna uppsats tar sikte på är varje individs rätt till en rättvis rättegång framför en opartisk och oavhängig domstol enligt art. 6.1 EKMR. Det är många aspekter som ska tas hänsyn till för att en domstol ska anses vara opartisk och oavhängig. En viktig beståndsdel är att en domare inte ska oberättigat förfördela en part eller ge denna fördelar. En domare ska således inte kunna anses vara jävig i förhållande till parterna i målet.

Vidare är det viktigt för rättsväsendet att samhället och medborgarna har tillit till myndigheten och att medborgarna har en vilja att följa de beslut och domar som domstolarna meddelar. För att upprätthålla denna tillit ingår det i en domarens arbete att kunna stå till svars för sina beslut i ett ärende eller i en dom samt att inte utsätta parter i ett mål för en jävssituation. Vad som utgör en eventuell jävsituation mellan domare och eventuella parter är inte alltid givet. Det finns en gråzon vid delikatessjäv som är svår att navigera och kan leda till att domare väljer att ta det säkra före det osäkra. Det är en objektiv betraktares bedömning som ligger till grund om jäv kan anses föreligga eller inte och det är inte alltid så att en domare meddelar en potentiell jävssituation utan väljer att döma i målet ändå. Detta sker möjligen för att domaren själv inte anser att någon jävssituation föreligger.

Då domens negativa rättskraft och orubblighet är stark i Sverige behövs det en säkerhetsventil för de fall en möjlig jävssituation har uppdagats, domen har vunnit laga kraft och principen om domens orubblighet har trätt in. Det är i dessa fall vi har rättsinstitutet resning som är ett särskilt rättsmedel. Resning till förmån för den tilltalade och till men för den tilltalade skiljer sig åt och

har sin grund i rättssäkerhetsprincipen om att hellre fria än att fälla. Det är idag inte möjligt att begära resning till men för den tilltalade på grund av domarjäv. Motiveringen till syftet med lagen är att det inte är humant att en friad person ständigt ska leva i rädsla att en sak på nytt ska kunna bli prövad efter att den blivit slutligt avgjord. Det anses inte heller vara processekonomiskt fördelaktigt. Om det uppdagas att en domare har varit jävig efter att en dom vunnit laga kraft har idag en åklagare ingen möjlighet att överklaga domen genom resning. Att denna möjlighet saknas visar att lagstiftaren har fokuserat på den tilltalades perspektiv och inte ett potentiellt brottsoffers perspektiv. Lagstiftningen visar också på brister i upprätthållandet av likhetsprincipen efter att en dom vinner laga kraft.

Förkortningar

Art.	Artikel
DV	Domstolsverket
ECHR	European Convention
EKMR	Europakonventionen
EU	Europeiska Unionen
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätt
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
p.	Punkt
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
SOU	Statens offentliga utredningar
St.	Stycke
SvJT	Svensk Juristtidning
TPB	The Pirate Bay

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under januari 2023 släppte Kalla fakta, en redaktion som granskar och avslöjar politiker, makthavare och samhällsfenomen, en dokumentär om Frimurarorden och hur medlemskapet kan anses påverka medlemmarnas objektivitet mot varandra. Främst uppmärksammades de medlemmar som är verksamma inom vårt rättsväsende och som ska upprätthålla en objektivitet och opartiskhet i vår rättsapparat och i sitt arbete. Enligt Frimurarordens senaste register från 2019 är över 400 medlemmar verksamma inom Sveriges rättsväsende.¹ Dokumentären har gjort att frågan om domarjäv aktualiseras från ett nytt perspektiv. Allmänhetens förtroende är en viktig byggsten för Sveriges rättsväsende och på senare tid har situationer uppdragats som har börjat rucka på detta förtroende. Några av de situationer som har uppstått har rört frågor gällande domarjäv.² I dokumentären uppmärksammas ett brottmål där rättens ordförande, åklagaren och försvarsadvokaten alla var medlemmar i Frimurarorden vilket fick journalisterna i dokumentären att ifrågasätta hur opartiskheten i brottmålet hade prövats.³ Objektiviteten mellan parterna kom att ifrågasättas då bröder inom frimurarorden svär evig trohet till varandra och lovar att inte ska skapa oenighet mellan varandra, utöver detta så möts bröderna bakom stängda dörrar och det som sägs här får inte delas med andra utanför orden.⁴ Skandaler i andra länder inom rättsväsendet kopplat till Frimurarorden har enligt dokumentären uppdragats sen 1980-talet där korrupktion, tjänster och främjande mellan bröder förekommit. Ett exempel som tas upp är i Italien under 1980-talet då det blev en världsnöhet när det uppdragades att 100-tals personer på högt uppsatta positioner inom rättsväsendet var medlemmar i Frimurarorden.⁵

¹ Frimurarnas hemlighet del 1 och 2.

² TPB-målet, B4041-9; Ghost-målet, T3151-18.

³ Frimurarnas hemlighet del 1 och 2.

⁴ Frimurarnas hemlighet del 1 och 2.

⁵ Frimurarnas hemlighet del 1 och 2.

Innan dokumentären sändes prövades ett mål i Göta hovrätt några år tidigare som berörde just frågan om jäv mellan frimurarbröder.⁶ I det så kallade Ghost-målet prövade HovR om domarjäv förelåg och fann att så inte var fallet. Den aktuella jävsgrunden som man byggde sin talan på var delikatessjäv enligt generalklausulen i 4 kap. 13 § RB. I Ghost-målet väcktes frågan om domarjäv innan tiden för överklagan löpt ut men efter att dokumentären om Frimurarorden sänts och visat att advokater, åklagare och domare möts bakom stängda dörrar vid sociala sammanhang, är det möjligt att parter kommer vilja föra talan om domarjäv efter att tiden för överklagan löpt ut och dom vunnit laga kraft.

Resning är ett särskilt rättsmedel och används endast när en dom vunnit laga kraft.⁷ Rättsmedlet kan tillämpas under särskilda omständigheter under förutsättningar som är begränsade. Resning aktualiseras först när andra rättsmedel inte är möjliga. Eftersom objektiviteten är en grundläggande del i ett fungerade rättssamhälle och är en del av de mänskliga rättigheter som tilltalad har vid prövning inför domstol⁸, är det viktigt att domstolars auktoritet inte börja falla när möjliga jävsituationer belyses flera år efter en dom vunnit laga kraft. Det är i denna fundering som uppsatsen tar avstamp.

1.2 Syfte och frågeställning

Det primära syftet med uppsatsen är att undersöka och redogöra för möjligheterna att väcka resningstalan gällande domarjäv efter en dom vunnit laga kraft. Vidare ska undersökningen fokusera på om domarjäv är tillräckliga skäl för att väcka en resningstalan till men för den tilltalade. Uppsatsen kommer utöver detta, som en röd tråd, titta på de olika argument som finns bakom motiven till lagstiftningen och kritiskt granska och analysera dessa.

Följande frågeställningar kommer besvaras inom ramen för uppsatsen:

1. Hur ser regleringen gällande delikatessjäv ut i Sverige?

⁶ Ghost-målet, T3151-18.

⁷ Welamson & Munck, s. 191.

⁸ SOU 2008:106, s.41.

2. Vilka möjligheter finns det för att väcka en resningstalan på grund av jäv till men för den tilltalade?

1.3 Metod och material

Den metod som tillämpas i uppsatsen är den rättsdogmatiska metoden. Metoden har inte någon tydlig definition, utan brukar benämnas som en tolkningslära.⁹ Rättsdogmatisk metod innebär att man beskriver, tolkar och tillämpar gällande rätt.¹⁰ De rättskällor som tolkas och beskrivs i uppsatsen är lagar, förarbeten, rättsfall och doktrin. Metoden i sig är inte till för att föra en analys av *de lege ferenda*, hur rätten borde vara. Istället är syftet att analysera *de lege lata*, hur rätten faktiskt är.¹¹ Då uppsatsens fokus inte enbart är att presentera hur rätten är tillämpas ytterligare en metod. För att kunna analysera och möjligen kunna kritisera den rätt som läggs fram tillämpas även en rättsanalytisk metod.¹² Det är genom denna metod som andra typer av rättskällor kan användas, så som rättsfall från lägre instanser.¹³ Då resningsfall grundade på en jävstalan inte är vanligt förekommande i HDs praxis görs hänvisningar till fall som meddelats av HovR. Andra källor som används är dokument från DV som ger en mer praktisk insyn i tolkningen av gällande domarregler. Den rättsanalytiska metoden övergår stundtals i en rättspolitisk argumentation i uppsatsen. Den rättspolitiska argumentationen används för att kritisera lagregleringen ur ett annat perspektiv.¹⁴ I uppsatsens sista kapitel analyseras och kritiserar lagen så som den är utformad idag. Andra perspektiv än de som lagen tar sikte på lyfts fram och det är i denna kritiska analys som den rättspolitiska argumentationen kommer in.

Utöver dessa metoder genomsyras uppsatsen av ett likabehandlings- och rättssäkerhetsperspektiv.¹⁵ Perspektiven är essentiella för att kunna förstå syftet bakom de avvägningar som gjorts i förarbeten och lagtext och bidrar vidare till möjligheten att analysera konsekvenserna av avvägningarna kritiskt. För att det ska anses vara en opartisk och oavhängig domstol krävs en likabehandling inför lagen som mynnar ut i likhetsprincipen som återfinns i 1 kap. 2 §

⁹ Korling och Zamboni., s. 29.

¹⁰ Olsen, s.111.

¹¹ Olsen, s. 116-117.

¹² Sandgren, 2018, s. 50.

¹³ Sandgren, 2018, s. 51.

¹⁴ Sandgren, 2018, s. 53.

¹⁵ Olsen, s.106.

RF. Principen har varit en målsättning inom svenskt rättsväsende sedan år 1976 genom ett målsättningsprogram.¹⁶ För att kunna uppnå målen krävs det mekanismer som kan garantera att principen efterlevs och upprätthålls som en del av rättssäkerheten. Stor del av detta ansvar landar på domstolarna som behöver säkerställa att domare följer givna regler och de lagar som finns att tillgå. Rättssäkerhetsbegreppet definieras nämligen som att rätten ska tillämpas säkert och för avsedda ändamål.¹⁷ Det är också av vikt att det finns verktyg, för domare i detta fall, att kunna följa de skyddsriktlinjer som de mänskliga rättigheterna ställer upp genom EKMR. Brister en domstol i likhetsprincipen så brister också rättssäkerheten.¹⁸

Uppsatsen berör ett ämne som till stor del bygger på principer och lagstiftning med en lång historisk förankring. Information till uppsatsens grund hämtas framförallt från processkommissionens betänkande från 1926 och processlagsberedningens förslag från 1938. Nästan 100 år har gått sedan processkommissionens betänkande kom och samhället har utvecklats och förändrats sedan texterna inkorporerades och trädde ikraft. Samhällsförändringen har lett till ändringar i lagtext och motiven bakom tillkommande lagstiftning har också sett annorlunda ut jämfört med tidigare motiv. För att stärka upp argumentationen och för att få en rättvis bild av motiven till och syftena bakom lagstiftningen används ytterligare litteratur, praxis och lagförslag i uppsatsen.

I första delen av uppsatsens andra kapitel presenteras lagreglerna kring jäv i Sverige och varför reglerna ser ut som dom gör. I denna del tar Danelius och Ehrenkrona en stor plats i tolkningen och presentationen av rätten. I den andra delen av samma kapitel som berör resning och möjligheter till detta, ger Welamson och Munck vägledning. De rättsfall som det hänvisas till i uppsatsen förekommer frekvent i doktrin och praxis samt har uppmärksammats i media med liknande problematisering som i denna uppsats. Endast rättsfall som är relevanta för uppsatsens frågeställning har valts ut och analyserats, vilket har lett till ett relativt litet urval av rättsfall. Utöver ovanstående litteratur och rättsfall är Fitger m.fl. och deras kommentarer till RB av stor vikt

¹⁶ SOU 1975:75

¹⁷ JK, s. 19

¹⁸ JK, s. 21

för att förstå motiv och tolkning av lagen som är relevant till stora delar av uppsatsen.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsens fokus ligger på att undersöka möjligheterna att väcka talan om resning på grund av domarjäv. Även om resning kan aktualiseras i andra fall än domarjäv kommer detta inte analyseras närmare. Uppsatsen kommer inledningsvis kort att beröra de formella möjligheterna att väcka talan om domarjäv innan dom har vunnit laga kraft. Därefter kommer en mer ingående redogörelse av möjligheterna att väcka talan på grund av domarjäv genom det särskilda rättsmedlet resning att presenteras. I jävsbestämmelserna som återfinns i 4 kap. 3 § RB finns det idag nio lagstadgade punkter som kan ligga till grund för en jävstalan. Utöver dessa punkter finns det något som kallas för delikatessjäv i 4 kap. 13 § 10 p. RB¹⁹. Delikatessjäv är en jävsgrund som i sig inte är så självklar att den faller in under någon av de första nio punkterna. Då uppsatsen främst handlar om delikatessjäv kommer de övriga nio lagstadgade punkterna enbart beröras kort i uppsatsen.

Domarreglerna gäller lika i både brottmål som i tvistemål. Reglerna är tillämpliga på alla som sitter och dömer i ett mål såsom lagfarna domare, notariar och nämndemän enligt 4 kap. 11 § RB. Men då det enligt 58 kap. 3 § RB stadgas att resning på grund av jäv till men för den tilltalade enbart kan aktualiseras om det gäller en lagfaren domare kommer de övriga domarna i rätten och hur de påverkas inte beröras djupare. Att det enbart är lagfarna domare som berörs i uppsatsen grundar sig även på att det kan förekomma fall i brottmål då en lagfaren domare kan döma själv utan exempelvis nämndemän, vid bland annat häktesförhandlingar.

Rättsinstitutet resning är inte bara något som kan aktualiseras vid brottmål utan en resningstalan kan även väckas vid tvistemål. Eftersom uppsatsens fokus ligger på brottmål kommer regleringen vid tvistemål inte beröras. I regleringen gällande en resningstalan till men för det tilltalade vid brottmål finns

¹⁹ Ekelöv och Edelstam, s.150.

det en lista med situationer och omständigheter, där jäv är en punkt i denna lista, som kan aktualisera en sådan talan. Övriga punkter kommer inte nämnas närmare mer än att det konstateras att det finns andra situationer än jäv som kan göra att en resningstalan kan bli aktuell.

1.5 Disposition

Uppsatsen består av 6 olika huvudkapitel med tillhörande undergrupper. Det första kapitlet, som består av bakgrund, metod, material och avgränsningar är det kapitel som sätter ramen för uppsatsen. Det är från detta kapitel som resten av uppsatsen tar avstamp.

I kapitel två och tre redogörs det för relevant lagstiftning. För att kapitlen ska bli mer lättläsliga har dessa delats in i undergrupper som alla har koppling till sina huvudrubriker. Kapitel två ger en inblick i EKMR och hur anslutningen till denna konvention påverkar Sveriges lagstiftning. Genom denna redogörelse ges en bild av hur viktig EKMR har varit i Sveriges lagstiftningsprocess gällande både opartiskhet och oavhängighet som därigenom även påverkat regleringen gällande jäv. Redovisningen ger också en förklaring till varför vi har viss lagstiftning och hur det kommer sig att den är utformad på aktuellt sätt. I kapitel tre presenteras rättsinstitutet resning och fokus ligger då främst på när resning kan aktualiseras på grund av jäv och då till men för den tilltalade.

Nästa kapitel, kapitel 4, ger en översiktlig bild av rättsstatens principer som både format och byggt den tillämpliga lagstiftningen. De principer som lyfts fram är principen om domens orubblighet och den negativa rättskraft som en dom får efter att den vunnit laga kraft som resulterar i rättegångshindret, *res judicata*.

Kapitel fem ger en analys om både de lege lata och de lege ferenda med en kritisk utgångspunkt. Även detta kapitel har getts undergrupper för att underlätta läsningen och för att få en bättre förståelse för förhållande mellan de olika delarna.

I det sjätte och sista kapitlet görs en kortare slutsats av uppsatsen med avslutande kommentarer.

2 Reglering gällande domarjäv

2.1 EKMR

Sverige är medlem i EU och detta innebär att viss lagreglering är styrd utifrån konventioner och stadgande som ligger utan för Sveriges nationella självbestämmanderätt. En fundamental regel som fastställer Sveriges samhörighet med EU, återfinns i 2 kap. 19 § RF. Regeln fastslår att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtagande på grund av konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Lagen gällande mänskliga rättigheter har sedan den trädde ikraft den 1 januari 1995 inkorporerats i svensk lagstiftning så att den blivit gällande som svensk rätt.²⁰

2.1.1 Domarjäv enligt EKMR

Artikel 6.1 i EKMR fastställer att var och en ska ha en absolut rätt till en rättvis rättegång inför en opartisk och oavhängig domstol. Artikeln tillämpas för var och en inom konventionens område. Bestämmelsen ska verka som en mekanism för att säkerställa rättssäkerhetsgarantier.²¹ Europadomstolens praxis har belyst innebörden av bestämmelsen vilken också frekvent hänvisas till av svenska domstolar.²² Av Europadomstolens praxis framgår att *justice must not only be done, it must also be seen to be done*.²³ Ehrenkrona nämner att det enligt synsättet finns en skillnad mellan subjektiv och objektiv opartiskhet.²⁴ Subjektiv opartiskhet syftar till sådana omständigheter som faktiskt har påverkat domstolens opartiskhet medans den objektiva opartiskhet syftar till sådana omständigheter som kan anses vara en godtagbar anledning att ifrågasätta domstolens opartiskhet.²⁵

²⁰ Ehrenkrona, s. 486.

²¹ Danelius, s. 181.

²² Se NJA 2008, s.764 om vikten av rätten till rättvis rättegång.

²³ Ehrenkrona s. 488; Sandgren, s. 318.

²⁴ Ehrenkrona, s. 488.

²⁵ Danelius, s. 182; Ehrenkrona, s. 488.

2.2 Domarjäv enligt svensk lagstiftning

Artikel 6 i EKMR har inkorporerats i den svenska lagstiftningen på flera olika sätt. En bestämmelse återfinns i 1 kap. 9 § RF som fastslår att domstolar och andra verksamheter ska iaktta saklighet, opartiskhet och allas likhet inför lagen. Bestämmelsen benämns i praxis som objektivitetsprincipen.²⁶ Bladini menar att objektivitetsprincipen ska vara oantastlig och är av yttersta vikt men att den subjektiva sidan av principen kan vara svår att fånga in under dagens bestämmelser.²⁷ Värderingar så som saklighet, opartiskhet och allas likhet inför lagen genomsyrar det svenska rättsväsendet och återfinns i tidiga utredningar gällande svensk lagstiftningen.²⁸ Vidare regleras domarens opartiskhet i de svenska jävsreglerna som återfinns i 4 kap. RB. Även principen om domarens opartiskhet och bestämmelser kring jäv har getts en självklar plats genom olika formuleringar sedan lång tid tillbaka.²⁹ Som nämnts ovan återges objektivitetsprincipen i 1 kap. 9 § RF och i bestämmelsen kan man utläsa att den riktar sig mot bland annat domstolar och då även domare samt att den är ett krav i den normmässiga myndighetsutövningen.³⁰ Utöver art. 6.1 i EKMR är också objektivitetsprincipen en konstitutionell grund för de svenska jävsreglerna som vävs samman med principen om allas likhet inför lagen.³¹

2.2.1 Jävsbestämmelser

I 4 kap. 13 § RB återfinns de bestämmelser som ligger till grund vid en bedömning om en domare anses som jävig eller inte. Punkterna 1-9 i bestämmelsen innefattar situationer då en domare kan anses vara jävig. Bestämmelserna har varit utformade på liknande sätt under lång tid men under slutet av 1900-talet infördes ytterligare en punkt, den 10:e punkten, som kallas för generalklausulen. Jäv enligt denna punkt benämns som delikatessjäv. Den 10:e punkten öppnar upp för fler situationer än de tidigare punkterna och det är inte längre tillräckligt med att en domare faktiskt är opartisk utan det ska

²⁶ Bladini, s. 82 f

²⁷ Bladini, s. 117-118.

²⁸ Prop. 1973:90 s. 235.

²⁹ SOU 1938:44 s. 101; Hallencreutz och Lindeberg, s.171 om Olaus Petris domarregler

³⁰ Holmberg, m.fl., kommentar till 1 kap.9 § RF.

³¹ Bull och Sterzel, s. 54-55.

också för en objektiv betraktare, inte finnas legitima tvivel om domarens opartiskhet.³² Det är inte möjligt att i lagtext utforma en uttömmande lista över samtliga situationer som kan falla in under delikatessjäv, eftersom en bedömning behöver göras utifrån omständigheterna i det givna fallet. En omständighet som kan falla in under den 10:e punkten är exempelvis om domaren är osams med en av parterna, ekonomiskt nära knuten till en eller båda parterna eller om domaren under processen uppträder på ett sådant sätt att en part uppfattar domaren som negativt inställd till denna.³³

Som tidigare nämnts måste det finnas en rimlig grund för tvivel på en domarens opartiskhet. Det räcker inte med att någon part anser att en domare har gjort ett sämre jobb eller mist sitt förtroende för domaren.³⁴ Bedömningen ska istället göras utifrån en objektiv bedömning och varken domarens eller någon parts subjektiva uppfattning om situationen ska ha någon betydelse vid bedömningen.³⁵ Bull och Sterzel är också av uppfattningen att domarens subjektiva perspektiv inte ska ligga till grund vid bedömningen av opartiskhet utan att fokus snarare ska ligga på den objektiva uppfattningen av handlandet utifrån.³⁶

2.2.2 Syftet med jävsbestämmelserna

Olaus Petri (1490-talet-1552) är en känd reformator i vår rättshistoria som skapade de första kända reglerna för en domare utgivna i skrift under slutet på 1530-talet.³⁷ Olaus Petri skapade domarreglerna för att påminna en domare om att denna utförde guds arbete samt för att en tilltalad skulle skyddas från godtycke och hårdhet från domaren, så att en oskyldig inte skulle dömas för ett brott denna inte begått.³⁸

Olaus Petris domarregler lever än idag kvar i svensk rätt men har genom åren utvecklats till de regler vi idag har för domare och då även reglerna gällande

³² Fitger, m.fl., kommentaren till 4 kap. 13 § RB.

³³ Fitger, m.fl., 2020, s. 47.

³⁴ NJA 2010, s. 274.

³⁵ Fitger, m.fl., kommentaren till 4 kap. 13 § RB.

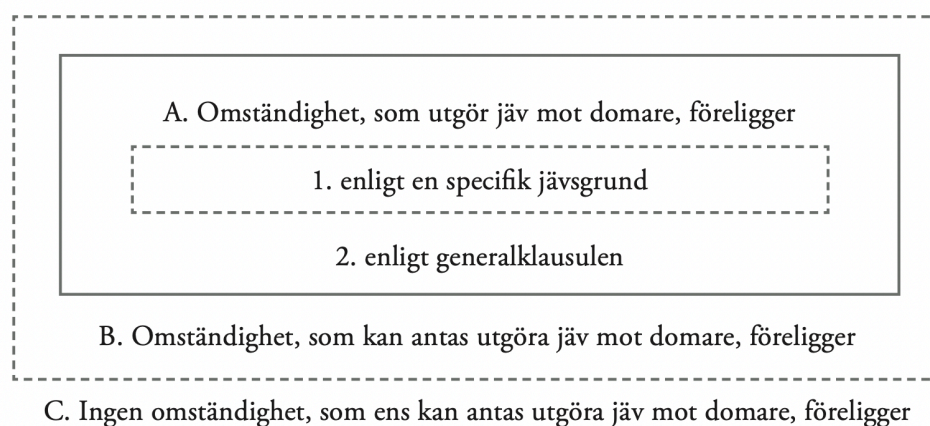
³⁶ Bull och Sterzel, s. 54.

³⁷ Hallencreutz och Lindeberg, s. 169; Modéer, s. 76.

³⁸ DV, s. 57

domarjäv.³⁹ Bestämmelserna gällande domarjäv finns för att säkerställa att en domares handläggningen av ett mål inte har som syfte att oberättigat fördela en part eller ge denna fördelar.⁴⁰ Vidare skyddar också reglerna rättsskipningens objektiva handhavande och ser till att de svenska domarna efterlever de mänskliga rättigheter som uppställs enligt art. 6.1 EKMR.⁴¹ Konventionen är mer långtgående än RB och fokuserar inte enbart på individuella domare, utan konventionen fokuserar istället på om domstolen i sin helhet uppfyller kraven.⁴²

Medborgarnas och allmänhetens förtroende för domstolar är idag högt och det är troligtvis därför man är benägen att följa de utfall som domstolen meddelat.⁴³ Men detta förtroende följer också av en tillit till de mekanismer som styr de individer som upprätthåller förtroendet. Om en domare handlar olämpligt kommer detta påverka synen på domstolsväsendet som helhet. Därför uppställs det krav på att en domare ska vara tillgänglig och försvara sina ståndpunkter i enskilda mål men också visa att den står upp för de universella principer som följer av yrket, däribland principer om oavhängighet och opartiskhet.⁴⁴

För att förhindra att en talan gällande jäv väcks mot en domare finns det olika ventiler i lagen som ska verka som hjälpmedel mot detta. Ovan figur är en

³⁹ DV, s. 55 ff.

⁴⁰ DV, s. 61 ff.

⁴¹ NJA 1981 s. 1205

⁴² Fitger m.fl., kommentaren till 4 kap.13 § RB.

⁴³ SOU 2008:106 s.76

⁴⁴ SOU 2008:106 s. 42

illustration hämtad från hovrättens kategorisering av jävsbestämmelserna i TPB-målet skapad av Bylander.⁴⁵ Figuren illustrerar reglernas uppbyggnad på ett tydligt sätt. Jäv kan alltså utgöras av de uttömmande punkterna i 4 kap. 13 § p. 1-9 (A1 i figuren). Utöver detta kan jäv också innebära en överträdelse av generalklausulen i 4 kap. 13 § p. 10 RB, (A2 i figuren). Utöver dessa situationer kan det förekomma omständigheter som en domare har kännedom om som kan antas utgöra jäv mot denna, (B i figuren). Om det finns omständigheter som faller in under punkten B i figuren har domaren en skyldighet att meddela dessa till rätten enligt 4 kap. 14 § 1 st. RB. Gränsen mellan A2 och B i figuren är en snårig gråzon eftersom generalklausulen innefattar alla de möjliga omständigheter som lagstiftaren inte kunnat förutse eftersom det är en objektiv bedömning som avgör. Detta leder många gånger till att domare väljer att jäva ut sig för att respektfullt säkerställa att en möjlig jävsituation inte ska kunna uppstå.⁴⁶

I det tidigare nämnda Ghost-målet, där det fördes en talan om delikatessjäv, framgår hur svårbedömt det är i gråzonen. Trots att en objektiv syn på omständigheterna för en icke lagfaren domare synes kvalificera sig inom ramen för delikatessjäv har omständigheterna enligt HovR ändå inte uppnått kriterierna för rekvisiten.⁴⁷ I målet så anser försvarsadvokaten att jäv förelåg mellan domaren och en av parterna då dessa var medlemmar i Frimurarorden. Parterna bodde i samma stad och var på samma sammankomster bakom stängda dörrar flera gånger per år. I målet lyfts det också fram att bröderna måste alltid utgå ifrån att dessa talar sanning och ska inte ifrågasätta varandras ord.⁴⁸

2.2.3 Föra talan om jäv

I första hand ska en domare själv meddela parterna om jäv kan anses föreligga enligt 4 kap. 14 § 1 st. RB. Anser en part att en domare är jävig ska denna göra detta gällande första gången personen för talan inför domstol, sedan denna fick kännedom om att domaren sitter i rätten eller annars tar befattning med målet. Om den omständighet som jävet grundar sig på inte var känd för

⁴⁵ Bylander s. 182

⁴⁶ Bylander, s. 182 – 183.

⁴⁷ Ghost-målet, T3151-18.

⁴⁸ Ghost-målet, T3151-18, s. 4.

parten vid ovanstående tillfällen ska part göra jävsinvändningen gällande sedan denna fick sådan kännedom enligt, 4 kap. 14 § 2 st. RB. Om en part skulle underlåta att föra en sådan talan har också möjligheten att framställa invändningen förfallit. Detta i sig innebär inte att en jävstalan måste föras i första instans utan talan kan föras i högre rätt om det är först då som insikten om de omständigheter som föranleder jävstalan kommer till partens kännedom.⁴⁹ Vidare kan talan om domarjäv föras under vissa omständigheter efter det att en dom vunnit laga kraft med hjälp av särskilda rättsmedel förutsatt att parts rättighet till sådan talan inte förfallit enligt reglerna i 4 kap. 14 § RB.

⁴⁹ Fitger, m.fl., kommentaren till 4 kap. 14 § RB

3 Resningstalan på grund av domarjäv

3.1 Resning

Resning är som tidigare nämnt ett särskilt rättsmedel som enbart används efter det att en dom vunnit laga kraft. Resning i sig är inte ett subsidiärt rättsmedel till de övriga särskilda rättsmedlen utan kan aktualiseras även om andra särskilda rättsmedel också är möjliga.⁵⁰ Rättsinstitutet resning regleras i 58 kap. RB och har varit föremål för diskussion under många år inom vårt rättsväsende.⁵¹ Ursprungligen hade resning och jäv inte någon koppling utan då gällde resningstalan främst frågorna om ny bevisning eller om en dom behövde rättas.⁵²

Även om resning är ett särskilt rättsmedel är det inte bara till HD som en talan om resning kan föras. Enligt 58 kap. 4 § 1 st. RB ska en ansökan om resning ske skriftligen till HovR om dom fallit hos en tingsrätt, annars ska det ske till HD. Det har inte alltid varit så att HovR har kunnat ta upp talan om resning. Tidigare var enbart HD den instans som kunde pröva frågan men genom en omarbetning av instansernas behörighet och arbete är numera även HovR berättigad att ta upp talan till prövning.⁵³

3.1.1 Resningsmöjligheter till fördel för den tilltalade

Möjligheten att väcka talan till fördel för den tilltalade på grund av jäv återfinns i 58 kap. 2 § 2 p. RB. Punkt två stadgar att en talan om resning är tillåten om en lagfaren domare eller åklagare har varit jävig och det inte är uppenbart att jävet saknat betydelse för målets utgång.⁵⁴ Här måste alltså två kumulativa rekvisit vara uppfyllda för att talan ska kunna föras.⁵⁵ Det som bör noteras är

⁵⁰ Welamson och Munck, s. 191

⁵¹ SOU 1926:32 s. 168

⁵² SOU 1926:32 s. 168-169

⁵³ Prop. 1987/88:58, s. 19

⁵⁴ Prop. 1987/88:23, s.14.

⁵⁵ Fitger m.fl., kommentaren till 58 kap.2 § RB

att det är ett lågt ställt beviskrav på talan om resning till fördel för den tilltalade eftersom det enligt rättsstaten är viktigt att ge möjligheter till talan i dessa fall.⁵⁶ Viktigt är här att poängtera att bestämmelsen bara är tillämplig på lagfarna domare och kan inte appliceras på nämndemän eller notarier. Prekluderingsregeln som tidigare nämnts i 4 kap. 14 § RB gäller fortfarande resningstalan till fördel för den tilltalade och kan enbart göras om rätten att göra en sådan invändning inte förfallit.⁵⁷ Enligt regleringen finns det flertalet situationer som kan aktualiseras för att kunna föra en resningstalan till fördel för den tilltalade vilket också får sin grund i förarbetena, av vilka det framgår att en resningstalan till förmån för den tilltalade bör vara mer vidsträckt än till men för den tilltalade.⁵⁸ Anledningen till att möjligheterna till resning bör vara mer vidsträckta i detta fall grundar sig på tillit och trygghet. Det är viktigare enligt rättsstatens principer att en oskyldigt dömd ska kunna få upprättelse än att den som är skyldig och gått fri ska ställas inför rätta.⁵⁹ Detta återspeglar sig i rättssäkerhetsbegreppet om att hellre fria skyldiga än att döma oskyldiga, *in dubius pro reo*.⁶⁰

3.1.2 Resningsmöjligheter till men för den tilltalade

Det är endast i de fall den tilltalade har fått ett lindrigare straff, än vad som borde utdömts i det specifika fallet, eller då den tilltalade helt undgått straff som det är möjligt att väcka en resningstalan till men för den tilltalade. Möjligheterna för resningstalan till men för den tilltalade återfinns i 58 kap. 3 § RB. Paragrafen uppställer tre olika situationer då möjligheten kan aktualiseras. Det bör noteras att möjligheter att väcka resningstalan enligt 58 kap. 2 § RB, till förmån för den tilltalade, är betydligt fler än till men för den tilltalade. Utöver själva resningsgrunderna finns det ytterligare rekvisit enligt 58 kap. 3 § 2 och 3 st. RB som ska vara uppfyllda för att resning ska vara aktuellt. Dessa rekvisit innebär att det föreskrivna straffet för brottet som begåtts ska

⁵⁶ Welamson och Munck, s. 192-193; Fitger, m.fl., kommentaren till 58 kap. 2 § RB

⁵⁷ Fitger, m.fl., kommentaren till 4 kap. 14 § RB

⁵⁸ SOU 1938:44, s.69

⁵⁹ SOU 1938:44, s.69

⁶⁰ NJA 2004 s. 702.

vara minst ett års fängelse samt att den sökande måste göra det sannolikt att denna inte kunnat åberopa omständigheten som föranleder resningstalan tidigare. Anledningen till att det finns färre möjligheter att väcka en resningstalan till men för den tilltalade grundar sig processlagsberedningens uppfattning om den tilltalades ställning. Endast starka samhälleliga skäl kan utgöra skäl för resning och då ska möjligheterna till resning till fördel för den tilltalade vara fler än till men för den tilltalade.⁶¹ Enligt paragrafen kan man tydligt utläsa att jäv inte är en grund för resning till men för den tilltalade vilket har sin koppling till principen om domens orubblighet.⁶² Tolkningen som kan göras utan detta är att jäv utgör enligt processlagsberedningen inte ett så starkt samhälleligt skäl att det bör föranleda resningstalan till men för den tilltalade.

⁶¹ Fitger, m.fl., kommentar till 58 kap.3 § RB.

⁶² Welamson och Munck, s. 192.

4 Domens negativa rättskraft

Som nämnts ovan är resning ett särskilt rättsmedel som har till syfte att riva upp en dom som vunnit laga kraft. Då resning är något som motsätter sig principen om domens orubblighet är det ett rättsmedel som används restriktivt.⁶³ För att förstå varför rättsmedlet bör användas restriktivt behöver en av de starkare rättsprinciper som återfinns i vårt rättssamhälle beröras, principen om en doms orubblighet, *Ne bis in idem*.⁶⁴ När en dom vinner laga kraft får den både positiv- och negativ rättskraft. Den positiva rättskraften har egentligen till syfte att domen blir bindande och används främst vid tvistemål. Den negativa rättskraften aktualiseras främst i brottsmål och utgör ett rättegångshinder enligt principen om *res judicata*.⁶⁵ Reglering gällande den negativa rättskraften återfinns i 30 kap. 9 § RB och av bestämmelsen framgår att en person inte ska kunna ställas inför rätta på nytt om saken redan är slutligt avgjord genom en tidigare lagakraftvunnen dom.

4.1 Principen om domens orubblighet

Principen om domens orubblighet är idag nästintill absolut men då principen i viss mån begränsar straffrättens regler krävs det situationer som kan inskränka denna.⁶⁶ Principen har också sin plats i art. 4 p. 1 protokoll 7 i EKMR som fastslår att ingen individ får lagföras eller straffas för samma brott i en stat är denna redan blivit dömd eller frikänd enligt lagens rättegångsordning. Individer ska kunna känna tillit till att den process som tillslut avger en dom är slutgiltig. Det ska inte behöva finnas en oro över att det senare kan komma att prövas samma sak som redan är avgjord.⁶⁷ En sådan oro pratar man främst om vid brottmålsprocesser där en tilltalad inte ständigt ska behöva oro sig för att återigen ställas inför rätta beträffande samma sak.⁶⁸ Denna syn grundar sig också på att det i svensk rätt finns en avsaknad av dubbelbestraffning.⁶⁹

⁶³ Welamson och Munck, s. 192

⁶⁴ Welamson och Munck, s.171; Olivecrona, s. 141.

⁶⁵ Ekelöf, m.fl., s. 171

⁶⁶ Olivecrona, s. 141.

⁶⁷ Olivecrona, s. 140-141.

⁶⁸ SOU 1938:44, s. 65.

⁶⁹ Fitger m.fl., kommentaren till 30 kap.9 § RB.

Man friar hellre en skyldig person än dömer en oskyldig person och en skyldig person som blivit friad ska kunna inrätta sig efter beslutet samt inte behöva oroa sig över att beslutet kommer ändras.⁷⁰ Tillit till domstolsväsendet har flera gånger tidigare nämnts i uppsatsen och även här spelar den negativa rättskraften in. Skulle en och samma fråga tas upp till prövning vid mer än ett tillfälle och då av olika domstolar finns en överhängande risk att frågan skulle kunna bedömas olika och auktoriteten som en dom ger och förtroendet för de rättskipande organen riskeras att rubbas.⁷¹ I förarbetena framkommer, utöver vikten av tillit och trygghet, också en ekonomisk aspekt. Domstolsprocesserna ska vara effektiva och inte onödiga. Skulle samma sak behöva prövas på nytt belastas domstolarna med ytterliga arbetsuppgifter och samhället med ytterligare kostnader.⁷² Welamson lyfter vidare att det är främst skyldiga personer som frias som gynnas av regleringens utformning. Han lyfter också att det oavsett skyldighet eller inte faktiskt kan vara psykiskt påfrestande om möjligheten för ny talan hade varit överhängande. Därav är domens negativa rättskraft en viktig princip i vårt rättssamhälle.⁷³

⁷⁰ Fitger m.fl., kommentaren till 30 kap.9 § RB.

⁷¹ Welamson, s. 53

⁷² SOU 1938:44, s. 65.

⁷³ Welamson, s. 51-53.

5 Analys

5.1 Reglering gällande delikatessjäv

Vi kan anse det klarlagt att lagstiftaren har gjort stora ansträngningar för att försöka säkerställa att samhällets medborgare har rätt till en rättvis rättegång inför en opartisk och oavhängig domstol. Det faktum att det finns möjlighet att överklaga samt använda sig av särskilda rättsmedel stärker dennas ståndpunkt ytterligare. Lagreglering som ger stöd för lagstiftarens ansträngning är det grundlagsskydd enligt 1 kap. 9 § RF som stadgar att domstolar ska betrakta allas likhet inför lagen och att tilltalade därmed inte på förhand ska ha någon nackdel med sig in i rättegången på grund av partiskhet från domaren. Det är också i denna reglering och i art. 6.1 EKMR som de svenska jävsreglerna har sitt ursprung.

Att delikatessjäv infördes som en jävsgrundande punkt under slutet på 1900-talet har lett till att fler situationer kan aktualisera domarjäv. Regleringen kring delikatessjäv är komplex eftersom det inte finns någon uttömmande lista eller ens flertalet exempel i praxis på vad som kan utgöra jäv i enlighet med generalklausulen. Enligt Fitger vet vi att det är omständigheterna i det specifika fallet som är avgörande. Möjligen är det därför som jävstalan är så sällan förekommande gällande delikatessjäv i praxis. Det skulle kunna vara så att delikatessjäv i praktiken är sällan förekommande eftersom domare väljer att jäva ut sig oftare än vad objektivitetsprincipen kräver och att det därför inte finns många exempel i praxis. Dokumentären från Kalla fakta om Frimurarna talar dock till viss del emot denna tes. I dokumentären lyfts fall fram där domarna inte upplyst om omständigheter som kan falla in under delikatessjäv. Medlemmar i Frimurarorden träffas bakom stängda dörrar flertalet gånger per år. Då träffarna mellan Frimurarbröderna är hemliga är det ingen som vet vad som diskuteras eller vilka som möts. Bara den omständighet att all information gällande deras möten är hemlig borde strida mot objektivitetsprincipen på det sätt som både Bull och Sterzel samt Bladini lyfter fram, att en domare objektivt sätt inte ska kunna anses vara jävig.

Objektivitetsprincipen som Bull och Sterzel skriver om, är en grundbult i det svenska rättssystemet och är viktig för att medborgarna ska ha ett förtroende för rättsstaten. Bull och Sterzel trycker på att det vid bedömningen av om en domare ska anses vara jävig, så ska vikt läggas vid att en domare ska uppfattas som objektiv mer än att en domare faktiskt är objektiv. Bladinis menar däremot att det inte bara på ytan ska uppfattas som att en domare är objektiv utan att det faktiska dömandet också måste vara objektivt. Bladinis argument överensstämmer i större utsträckning med det som framgår av art. 6.1 EKMR och även 1 kap. 9 § RF. Av dessa bestämmelser framgår att en domare inte bara utåt sett ska vara objektiv utan också ska döma objektivt. Detta ligger också i linje med den praxis som kommit från Europadomstolen och principen om att *justice must not only be done, it must also be seen to be done*.

Då det är en objektiv bedömning som ska ligga till grund för om det föreligger jäv eller inte och inte domarens subjektiva åsikt torde det vara bättre som nämnts ovan om domare vid osäkerhet väljer att anmäla jäv. Det finns emellertid en risk med denna inställning då det skulle kunna skapa en ohållbar situation för myndigheten och slutligen för staten ur ett processekonomiskt perspektiv. Det finns ett begränsat antal domare som kan ta sig an målen vilket skapar problem vid planering av ny tid för förhandling om jävet inte upptäcks i god tid innan förhandlingen startar. Om domare i större utsträckning skulle välja att anmäla jäv skulle det dessutom kunna innebära stora kostnader för myndigheten, inte bara i form av att en ny domare kommer att behöva sätta sig in i målet utan även i form av ersättning som skulle behöva betalas ut till parter som har kostnader för sin inställelse.

En annan anledning till att jävstalan med delikatessjäv som grund sällan är förekommande skulle kunna vara att de övriga nio punkterna i regleringen är tydligt utformade och relativt enkla att förstå och tillämpa. Detta skulle kunna tala för att om en parts jävstalan inte faller in under någon av de första nio punkterna som presenteras i 4 kap. 13 § RB så väljer parten att inte väcka talan om jäv, med hänsyn till att den tionde punkten är så vagt formulerad.

DV skriver i sin rapport att för att kunna upprätthålla tillit och tron till domare som dömer ska dessa i oklara situationer upplysa parterna om omständigheter som kan anses falla in i gråzonen även om dessa enligt domaren själv inte i sig utgör jäv. Delikatessjäv är oftast situationer som är oklara och inte direkt hänförliga till någon av de nio första punkterna i regleringen vilket Bylander gör en tydlig illustration av i sin tolkning av TPB-målet i enlighet med figuren från målet.

5.2 Resningstalan till men för den tilltalade på grund av domarjäv

Uppsatsen ger sken av att jäv troligtvis inte är den grund som lagstiftaren anser vara den mest allvarliga som kan föranleda en resningstalan. För de fall jäv ansetts vara en lika allvarlig överträdelse som övriga resningsgrunder hade det sannolikt varit möjligt att åberopa jävsbestämmelser vid både resning till fördel och till men för den tilltalade. Nu aktualiseras möjligheten enbart i fall då det är till fördel för den tilltalade. Anledningen till att regleringen är utformad som den är går att läsa både i förarbeten och lagkommentarerna. Oro, psykisk ohälsa och ekonomi är de argument som används för att motivera utformningen av lagreglerna.

En annan stark princip, utöver objektivitetsprincipen, som styr vårt rättsväsende är principen om domens orubblighet. Olivecrona menar att denna princip är av särskild vikt för att kunna skapa trygghet och tillit till rättsstaten och att minska oron som en friad person skulle levt med om principen om avsaknad av dubbelbestraffning inte hade funnits. Även Fitger lyfter denna aspekt och enligt DV hade samhällets benägenhet att rätta sig efter domstolars beslut minskat och inte respekterats om principen inte hade funnits. Principen om domens orubblighet har en stark ställning i vårt rättssamhälle och det går att argumentera för att lagstiftaren valt den aktuella utformningen för att skona den tilltalade i en rättsprocess från mer skada än nödvändigt. Frågan som då kan ställas är om individens rykte och psykiska hälsa sätts framför formellt

riktiga domar. Det framstår som att reglernas utformning är en indikation om att lagstiftaren varit medveten om att oriktigheter kan förekomma men att det skulle anses bli en för stor olägenhet för den tilltalade om jäv skulle vara en reningsgrund även till men för den tilltalade. Även Olivecronas argument om människan ofullständighet stöder tesen om att lagstiftarens insett att oriktigheter kan förekomma och för att dessa oriktigheter inte ska strida mot de mänskliga rättigheterna enligt art. 6.1 EKMR ska det finnas möjlighet att ändra en sådan oriktig dom om den tilltalade inte anser sig fått en rättvis rättegång. Av förarbeten och doktrin går det att utläsa att vi i Sverige hellre friar än fäller samt att det enbart är vid en fällande dom som blivit hårdare än vad den skulle, som den tilltalade kan känna att den inte fått en rättvis prövning framför en opartisk och oavhängig domstol. Vidare kan vi utläsa att skulle en part få ett hårdare straff på grund av jäv så anses jävet som en allvarlig omständighet som sätter rättsstatens principer ur balans vilket leder till att rätts-säkerheten brister.

Frågan som då kan ställas är om det bara är den tilltalade som ska ha rätt till en rättvis rättegång eller om det är så att en rättegång i sig ska vara rättvis? I de förarbeten, doktrin och avgöranden som presenterats i denna uppsats läggs ytterst lite fokus på brottsoffers rätt till en rättvis rättegång och inte heller någon vikt vid att ett brottsoffer ska känna att rättsprocessen har gått rätt till. Detta kan möjligen grunda sig på att det är åklagarens uppgift att tillvarata statens intressen och inte främst att representera en potentiell målsägande. Welamson frångår den tilltalades perspektiv som fokuserar på humanitet och ekonomi och lägger istället fokus på domens negativa rättskraft. Han menar att det är domens orubblighet som gör att möjligheterna för resningstalan till men för den tilltalade är så pass begränsade. Även om han inte lyfter ett brottsoffers perspektiv vågar han lyfta blicken och se till rättsstatens principer och inte enbart till den humana aspekten av regleringen.

DV lyfter fram trygghet, stabilitet och tillit som viktiga faktorer för att upprätthålla en god allmän åsikt om rättsväsendet och efterlevnad av de domar som meddelas. För att detta ska kunna upprätthållas krävs det därför att domare finns tillgängliga för att försvara sina beslut i domar och avgöranden

och även stå upp för de principer som följer av yrket. Som också lyfts i uppsatsen ska en domare meddela parterna ifall det finns omständigheter som kan utgöra jäv men som enligt domaren själv inte är jävsgrundande. Utifrån de bestämmelser som finns så blir händerna på en åklagare bakbundna om en domare inte informerar om omständigheter som objektivt sätt kan anses utgöra jäv. Om både exempelvis domaren och den offentliga försvararen i ett mål är medlemmar i Frimurarorden utan att denna information förs fram till övriga parter kan domarens objektivitet ifrågasättas. Göta HovR:s bedömning i Ghost-målet har gjort det svårt att få igenom frimurarbröder som en omständighet som kan utgöra delikatessjäv även om dessa sitter på samma middagar flera gånger om året och träffas regelbundet bakom stängda dörrar. Denna typ av bedömning leder mig till att tycka att det finns aspekter som lagstiftningen idag missar eller åtminstone att den objektiva bedömningen möjligen inte är så objektiv som den borde vara.

6 Slutsats

Uppsatsen har redogjort för den lagreglering som finns beträffande jäv och i uppsatsen beskrivs även möjligheten att väcka resningstalan till men för den tilltalade vid en eventuell jävssituation. Det har framförts olika argument till varför regleringen utformad som den är och att Sverige inte enbart styrs av nationell lagstiftning utan även av konventioner. Det går inte att på ett enkelt sätt att avgöra ifall medborgarna i Sverige är garanterade en rättvis prövning framför en opartisk och oavhängig domstol. Det uppsatsen snarare visar är att en tilltalad har många rättigheter på sin sida och även om rättegången inte är rättvis eller opartisk från ett objektivet perspektiv så är det viktigaste enligt rättsstaten att den tilltalade inte ska bli oskyldigt dömd och att denna uppfattar sig ha fått en prövning inför en opartisk och oavhängig domstol. Vidare har det även lagts fram olika synvinklar gällande den tilltalades perspektiv i förhållande till samhällets perspektiv.

HD har inte prövat så många fall gällande jäv och det kan bero på att tilliten till och att tron på domstolarna är stark samt att domarens auktoritet väger tungt och sällan ifrågasätts. Att utgå ifrån att domare i samtliga fall kommer att meddela alla omständigheter som möjligen kan utgöra jäv är inte rimligt. Det borde därför finnas möjlighet för parterna i målet att begära resning på grund av jäv oavsett om det är till fördel eller till men för den tilltalade. En sådan möjlighet skulle troligen i större utsträckning upprätthålla allmänhetens tilltro till rättssystemet. Detta behov blev än mer tydligt efter att Kalla fakta sände sin dokumentär om Frimurarnas hemligheter som kan komma att aktualisera fler resningsfall gällande delikatessjäv framöver.

Käll- och Litteraturförteckning

Propositioner och Offentliga utredningar:

Prop. 1973:90 Med förslag till ny regeringsform.

Prop. 1987/88:23 Om ändring i rättegångsbalken - resning i brottmål vid jäv.

Prop. 1987/88:58 Regeringens proposition om rätten att besluta om resning m.m.

SOU 1926:32 Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning.

SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk.

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter.

SOU 2008:106 Ökat förtroende för domstolarna - strategier och förslag.

Rättsfall:

NJA 1981 s. 1205.

NJA 2004 s. 702.

NJA 2008 s. 764.

NJA 2010 s. 274.

TPB-målet, B 4041-09, 2009.

Ghost-målet, T 3151-18, 2019.

Litteratur:

Bladini, Moa, *I objektivitetens sken – en kritisk granskning av objektivitetsideal, objektivitetsanspråk och legitimeringsstrategier i diskurser om dömande i brottmål*, Göteborg, Makadam Förlag, 2013.

Bull, Thomas och Sterzel, Fredrik, *Regeringsformen – en kommentar*, 4 uppl., Lund, Studentlitteratur, 2019.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 3 uppl., Stockholm, Norstedts Juridik AB, 2007.

Ekelöf, Per Olof, Bylund, Torleif, Edelstam, Henrik, *Rättegång Tredje häftet*, 7 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2018.

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar och Renfors, Cecilia, *Rättegångsbalken – En kommentar*, 2022-12-19, JUNO, Hämtad 2023-04-28.

Fitger, Peter, Eriksson, Tobias, Hall, Per, *Lagen om domstolsärenden: en kommentar*, 3 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2020.

Hallencreutz, Carl Fredrik & Lindeberg, Sven-Ola, *Olaus Petri: den mångsidige svenske reformatorn : nio föredrag om Olaus Petri*, Svenska kyrkohistoriska fören., Uppsala, 1994.

Holmberg, Erik, Stjernquist, Nils, Isberg, Magnus, Eliasson, Marianne, Regner, Göran, *Grundlagarna, RF, SO, RO – en kommentar*, 3 uppl., Nordstedts juridik, Stockholm 2019.

JK:s rättssäkerhetsprojekt. *Felaktigt dömda: rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt*, ebby.se, Visby, 2006.

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, 1 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013.

Modéer, Kjell Å., *Historiska rättskällor i konflikt: en introduktion i rättshistoria*, 3 uppl., Santérus, Stockholm, 2010.

Olivecrona, Karl, *Rättegången i brottmål enligt RB*, 2 uppl., Norstedt, Stockholm, 1961.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 4 uppl, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018.

Welamson, Lars, *Om brottmålsdomens rättskraft*. Nordiska Bokhandeln, Stockholm, 1949.

Welamson, Lars och Munck, Johan, *Processen i hovrätten och Högsta domstolen*, rättegång VI, 5 uppl, Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

Tidskriftsartiklar:

Bylander, Eric, *Om Jävsprövningen i TPB-målet*, Juridisk publikation, nr 2 2009s, s. 175-198.

Ehrenkrona, Carl Henrik, ”*Europakonventionens betydelse för den svenska rättegångsordningen*”, Svensk Juristtidning, 1999, s. 486-495.

Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, Svensk Juristtidning 2004, s. 105 -145.

Sandgren, Claes, "Domarjäv", Svensk Juristtidning, 2009-10, s. 318-325.

Warnling-Nerep, Viveka, *RB:s regler om domarjäv i ljuset av Europakonventionen: några kommentarer kring RÅ 2009 ref. 8*, Juridisk Tidskrift, nr 1 2009/10, s. 233.

Övrigt:

DV, *God domared - om etik och ansvarstagande*, Edita Västra Aros, Västerås, 2011.

Kalla fakta, 2023, *Frimurarnas hemlighet del 1 och 2*, dokumentär, Tv4, sändes 30 januari 2023.